

Arbejdererindring J.nr. 03/058/01 - Mand

Jeg er Regner M.

Hvornår er du født?

10. juni 1905.

Hvor er du født henne?

I Horsens Klostersogn.

Der hvor du blev født, dit barndomshjem, det var så---?

Mit barndomshjem det var Ny Havnegade 28.

Og der bor du. helt til du skal i lære?

14 år, indtil jeg faktisk skal i lære.

Hvad hed dine forældre?

Blandet. Min mor var skilt--- forfærdeligt-, min far han sejlede der, han rejst til Canada og søgte arbejde, før jeg blev født, hun stod med 2 børn og den tredje var på vej, det var mig. Så rejser han til Canada for at få arbejde, der var ikke noget arbejde her i 1904 1905 stykker, han var møllebygger, og kommer derover til Halifax og bliver tilbudt land ude i Alberta Canada, flad prærie nabo til klippebjergene, dem man kan se med sne på altid. Og ham og en hel masse andre danskere, danskerne får gratis land derovre, mod at de opdyrker det. Og det går sådan at for at få værktøj, så må de arbejde inde i byerne, han arbejde så som snedker eller sådan noget inde i byerne, når det var sommer eller også ude i skovene og fælde træer om vinteren, for at de kunne skaffe penge til at købe træ for og bygge en hytte, købe materialer, en plov og en hest. Og da han har været derovre et års tid, så skriver han hjem til min mor, om at samle ungerne sammen og tage dem med derover. Det tør hun ikke, hun henholder ham med snak, og så går der vist et par år mere, så har han samlet penge sammen, så vær så god nu er der penge her, nu kan I rejse. Det vil hun heller ikke, hun bliver hjemme. " Nå jamen når du er sådan indstillet, så kan du beholde dit skidt selv". Og så gik der nogle år så blev de skilt. Min mor hun var 24 år da jeg blev født og står med tre børn uden nogen hjælp, andet end fattighjælp, det er store forhold!. Og vi børn skulle jo ud, lige så snart vi kunne, 8 - 9 - 10 år da skulle vi ud og have en byplads og hjælpe lidt til føden, mor hun gik og arbejdede på Crome og Goldschmidt. Så blev hun gift igen med en smed der hed Frandsen, da jeg var 14 år. Og så var der mulighed for, at min bror og jeg vi kan komme i lære, han blev ? og jeg blev maskin-arbejder.

Men ellers havde det ligget helt uden for mulighedernes grænser?

Ja og komme i lære - ja, det var helt ekstraordinært, og min søster hun var ekspeditrice, hun var jo et år ældre end min bror, så hun var jo en tre år ældre end jeg. Nå men så den her læretid, det var, det var den bedste arbejdsplads oppe ved Møller & Jochumsen, da kunne man lære noget, og min bror og han kom i lære ved trævarefabrikken Thor, jeg kom til Møller & Jochumsen, og

det skulle være noget så godt alt sammen, men jeg fik udbetalt 1,48 kr. om ugen, men det kan godt være det var en 0,50 kr. mere det var der omkring, som bydreng da tjente jeg 1,60 kr. , som 10 årig, om ugen, mens jeg gik i skole halvdelen om formiddagen, og så arbejde jeg om eftermiddagen og fik 1,60 kr., og kommer i lære og får kun det samme.

Var det sådan, at de dårligst økonomisk stillede arbejderfamilier, da blev bypladserne det fortrukne, fordi man ikke havde råd til at sætte børnene i lære?

Ja. altså dem der ville noget, de kom i lære, og dem der ikke var noget go i , for at sige det på nu dansk ikke, de blev bydreng, arbejdsdreng eller arbejdsmand, det er min opfattelse af det.

Ja men nu siger du selv, at hvis din mor ikke var blevet gift på det tidspunkt, så havde hun ikke haft råd til det, uanset om der havde været go i jer?

Det var umuligt ganske fysisk økonomisk - - og uladsiggørligt, så til trods for at det - - - jeg syntes, det var noget pjat, hun blev gift, så var det jo bedst for mig selv, Nå, men jeg kom i lære den 10. oktober 1919, og der var to drenge sammen med mig, vi jo nok konfirmeret på samme omgang. Den ene han kom ned i noget, der hed magasinet, og skulle hjælpe med at levere materialet ud, bydreng dernede, den anden han kom ind i værktøjsburet, som jeg sagde dengang, fordi at han var privilegeret kan man sige.

Hvordan privilegeret?

Hans far han var maskinmester nede på en af de (.....) og de havde forskellige reparationer på Møller & Jochumsen's fabrik, så skulle han ind i buret og se, hvordan det gik med, at det værktøj og kende værktøjet. Og jeg kom op i smedeværkstedet, og der var jeg - - - ja da slog jeg med forhammer og skære bolte til sporeskifte, og dengang den der da skulle man jo rykke med en jernstang for at den i det hele taget kunne få fat i bakken, bolten den var gerne så tyk, at det kneb med at få fat i den, så skal det smøres med skæreolie, det var rigtig skæreolie, det var ikke sæbevand, med en pensel og lige dyppe i en bøtte og så lige over, og sådan en pensel den strinter jo en gang fem gange tusinde gange, så bliver tøjjet jo helt olieret. Og det går så langsomt at - - jeg har været der 9 - 10 måneder, og derfra da kommer jeg over - - jeg havde nemlig afløst en der hed Charles Worm, han havde været i smeden før mig, og han kom over og dreje bøsninger, som det hed, det var vognbøsninger, det var nogle støbejernscylindere koniske, på den her længde med en krave på den ene ende og så spids i den anden ende kan man sige, de passer til en akselende, de blev så lavet sådan, at det var med slideoverflade på begge sider. Det foregik på en gammel bænk derovre, de bøsninger der, de var fræset ud indvendig sådan, at de passede til akslen, og den bøsning blev drevet ned på en dorn der passede til de forskellige hjulstørrelser eller de forskellige akselendestørrelser, presset af ? på en jernplade, og det var (.....) i begge ender, så kunne man værsge ned og få bøsningen til at rende rundt, og skille ad så man havde et tværmål, hvor lange de skal være, og det var vist noget akkord så vidt jeg husker, så kunne vi tjene - - var det 0,50 kr. mere om ugen eller sådan noget lignende, ved at knokle rundt med det, nå men det var også en slags penge det var da en hel pakke tobak. Og det går så gevaldig at - - og så er det altid bypladser, når der ikke er bøsninger at dreje så skal man også rende ned i støberiet og hjælpe med slæbe noget og pakke noget ud og køre med trækvogn, og det varede også i en 8 - 9 måneder. Charles Worm han var kommet

ned i magasinet derfra, da var nemlig, den gamle magasinforvalter han var død, så kom han derned og overtog det der sammen med en læredreng til at rende i byen. Da jeg var færdig med de her 8 måneder med bøsninger så kom jeg over og afløste ham, så kom han ud og skulle sjet lidt ved sjetmaskinen. Og jeg kom så ned som magasinforvalter kan man sige, det var bare med at levere det de havde og så bare gå og skrive op, hvad der var på hylderne og om der manglede noget, og der var man også en halv snes måneder, så når man lægger det der sammen, så er godt og vel et par år af ens læretid gået. Og læg mærke til, vi har aldrig været i nærheden af værktøjet, ikke andet end drejestål, det var ikke støbestål, som jeg snakkede om, det var alligevel musjet, kun til specielle lejligheder må vi få de dyre ståler, ellers var det kun svendene, og den dreng i buret værktøjsburet han - - -han kender alt det værktøj der, han udleverer værktøj og tager imod værktøj og sætter på plads og så videre, os der ikke havde været dernede, vi skulle rende og tigge og be' ham om at " hvad er det for noget værktøj, hvad bruges det værktøj til, og hvordan skal jeg det og hvordan virker det", og man kunne ikke engang tillade sig at stå og snakke nogle drenge sammen, for at få at vide "hvad har du lavet, og hvordan skal man lave det her", og så videre, før " hvad fanden står i og snakker om I hvalpe".

Nå det vil altså sige, at der er gået ----.

Ja man skal søge og se at få noget at vide.

Men hvad så kunne I spørge svende, om hvordan det skulle laves, eller havde de ikke tid til at forklare jer det eller hvordan?

Det var kun de flinke svende, som man kaldte dem, altså man ved der er flinke og gav sig tid til tage noget af deres egen akkord for at fortælle os noget. Dem rendte man jo til lige så snart man kom i knibe, og man stod der og ikke vidste hvad man skulle gøre ved et stykke materiale. For det første, når man kom i lære----man havde altid noget gammelt aflagt tøj på, så ellers en gammel sixpence på, og man skulle altid hilse på svendene, det var ikke noget med "dav" nej man skulle tage hatten af eller kunne de gi' en et par lussinger, og De og Hr. til dem, og der var ikke nogen, der måtte ryge på værkstedet, hverken drenge eller svende før efter fyraften, når klokken var 5, så det var overarbejde, så måtte svendene godt ryge, så gik de og røg på deres piber. Nå men så efter det magasin der, da var der - jo så begyndte jeg at komme ud i værkstedet og arbejde så - jeg tror det var ved en sjetmaskine, og der er altid forskellig materialer, der skal høvles af, som vi kalder også høvle (.....) høvlede jeg til de lange bænke, og det - de hakkede og var mere eller mindre i orden, og man skulle alligevel -- for der er noget slør i balancestangen indvendig, så kom til et bestemt sted så stopper den, og så bliver der et mærke i det man høvler af, så bliver der en stribe, og de ting man lavede, det var mest til sjetmaskiner, vi leverer en masse sjetmaskiner. Ja, det må have været eksport af en slags. Ja og der var også en sjetmaskine nede på museet. Alle de ting, der var plant de skulle lukkes af, og bare de var små nok, så kunne man godt gøre det på en sjetmaskine, ved en skruestik, der er nogle løse kæber, de sku' høvles af og ind i mellem, hvor de løse stykker, de skal spændes fast, det høvler man også af, og bundstykket det blev præget godt nok på en horisontal-bænk, en storbænk lige sådan kasserne på enderne og lodret og altså vandret og lodret sider og indvendig, der var der nogle balancestænger lige som en slags krumtap, der går en styreklo, vi kaldte nøden, tror jeg det var, efterhånden som den krumtap den blev forlænget, så blev der jo større og større stag i selve

den vandrette stage eller stødhoved kan man kalde det, alt det der det skulle høvles af, og når det var høvlet af så skulle det jo bearbejdes med fil, og de steder, der skulle glide og arbejde sammen arbejde, det skulle bearbejdes med fil og stødskraber, og planeres og så videre, sådan at det virkelig var tilpasset godt. Og der er jo selvfølgelig også en masse spindler i, håndtag og spindler og genvind og så videre indvendig og udvendig, det blev lavet på drejebænken alt sammen.

Men nu der du kommer, efter du har været de tre steder, og der er gået to år af din læretid, uden du faktisk er stødt ind i et stykke værktøj, er det i skruestiksafdelingen eller er det i drejeafdelingen?

Ja det værktøj eller -----

Det værktøjssted du kommer?

Det er kan man sige skruestiksafdelingen, for det er sådan blandet alt det der, skruestiksafdelingen det er jo også sjetten, for de stod lige ved siden af hinanden alle sammen, det har jeg forklaret hvordan på den skitse.

Ja, den vender vi tilbage til.

Ja det er faktisk grundlaget for alt det, jeg snakker om her. Og det går lige fra sjetmaskinen og så hen i en bunke til skruestiksafdelingen, som (.....)

hvem der nu skal tilpasse det der. Men indimellem vi lavede sjetmaskiner, da var der jo reparationer af dampmaskiner, og der var reparationer af røremaskiner små, da lavede de også (.....) motorer i små stationære og små fiskerbåde, fiskerbådsmotorer og glødhovedmotorer, jeg ved nu ikke, om du kender dem? Petroleumsmotorer det er med en lille pumpe der sprøjter igennem en forstøver sprøjter olie ind i toppen ovenover stemplet i toppen af topstykket og, for at det kan være forstøvet, i dag da bruger man jo helt anderledes med dyser med forstøvning med 100-200 atmosfæres tryk, det der glødhovedmotoren glødhovedet det var kan man sige pæreformet støbejerns hul genstand med flange på til at spænde fast på selve topstykket af motoren og underneden den flange, der var en læbe eller sådan noget lignende og for at starte sådan en motor, da skulle en blæselampe på og varme den her pæreformet støbejerns klods, den skulle varmes op med en blæselampe, så den blev rødvarm så trænger varmen ind og opvarmer den læbe, der var underneden, når den så er varm nok den læbe, så prøver man at starte, man har motoren stående i topstilling, og når man så sprøjter olie derpå, så tænder den olie og svinger motoren rundt, og kan den så få det til at eksplodere, så er den varm nok, og så går den. Det var en totaktsmotor de der små, de skulle have en indsprøjtning for hver omgang, og blev det så ved at køre så er det varm nok og så holdte den sig selv varm, og det skete altid noget glødotie det blev brændt i stykker, så skulle det bare fornys, og så motoraksel den var koblet til selve motoren, der kørte ud til skruen. Og der var altid massere af reparationer af forskellige ting. Det var arbejde nede på elektricitetsværket, når de ikke selv kunne klare det, og på Gasvej var der så tit noget, noget gods der skulle laves til og vandværket, der blev repareret, så blev svendene sendt ud til forskellige steder. Trævarefabrikken Thor blev jo også - der havde de også som marked eller som reparation, de lå og lavede drejebænke og fræsere, så høvlede de - de blev slebet ned og så skulle der så nye lejer i og noget lignende så blev der også sendt folk derud. Men ellers så går tiden

med sjeep og ind imellem lavede vi det der borearbejde, vi havde lov til at bore "lav lige det her" sommetider var der nogle tegninger med "ja der er nogle huller der skal bores der og der, det kan du få af vide af ham der" og hvordan søren sådan et hul det forløber, når man mærker noget og borer ned, og hvis så boret er for tyk i kernen, du ved sådan et bor der er fræset ind to steder og den kerne er for tyk så bliver det sådan et temmeligt stort areal, det skal ned i den lille kørneprik og så ryger den en millimeter ved siden af, man aldrig boret længere ned end lige mærket, "så for søren" nu er det forløbet for det her kryds det skal jo stå lige midt i cirklen. Jeg anede ikke første gang, hvordan søren man rettede sådan et bor op. Der var dreng der der var et par år ældre end mig var i lære. "Du hvordan, nu har jeg lavet det her i brok, nu er det helt skæv" "ja men det skal du sgu bare tage og rette med kanalmejsel, så kan man lige flytte det, lave et større hul ved siden af så boret vil gå derover", kanalmejsel det har jeg sørme ikke hørt "hvordan får man det" "men det har de nede i buret", "men har du ikke en kørner", "jo jeg har selv lavet en kørner oppe i Smedegade" "jamen så kan du sgu også rette eller flytte det hul lidt" altså lave stor - skrue eller sådan noget eller sådan noget, uha så havde man lært noget den dag. Nå, men efterhånden kommer jeg både til at høvle eller sjet og bore, og så op til en gammel drejbænk og stå oppe på balkonen som (.....) der var så mange læredrenge, vi var vel tre-fire svende og så resten læredrenge.

Hvor mange var det?

Ja det har jeg ikke rigtig tal på, men det var 2-3-4-5-6-7-8 der var vel en halv snes stykker.

Og det var altså oppe i drejeafdelingen?

Det var lige ved drejeafdelingen balkonen kalder vi det.

Hvordan kan det være, at der var så mange læredrenge deroppe?

Det var bare et sted at putte dem af vejen, ikk', når der var der jo drejbænke nok til dem. Så efterhånden jeg så hvordan de svende, der havde stået i lære, eller de drenge der havde stået i lære deroppe og de blev ved med at være der, som svende 5 år, 10 år, 20 år, 50 år, så jeg tænkte ved mig selv, det skal blive løgn, jeg skulle ikke binde mig fast her hele min levetid. Ja men hvordan kommer man ud af det, Jo det kunne man ved at læse til maskinist, så var det jeg meldte mig til maskinist eller om aftenen, da gik man på aftenskole, det glemte jeg at fortælle.

Men vi ryger lige tilbage igen nogle gange, og så går, nu har vi fået en sådan oversigt historie på, hvordan gangen var som læredreng. Jeg skal lige høre, hvordan kom du i det hele taget i lære ved Møller & Jochumsen, fordi det gik jo for at have et godt ry, var det ikke mange, der gerne ville i lære deroppe?

Jo, jeg blev skrevet op, allerede da jeg var 12 år, for at komme i lære, min bror blev jo også, men en onkel vi havde, han var billedskærer, han synes det var bedre at være billedskærer, så blev min bror billedskærer i stedet for, han ville ikke være med, og så var der altid 100 andre eller flere andre, der ville have den plads, jeg blev ved med at hænge på at komme i lære, men man kunne altid sige fra, hvis min mor ikke var blevet gift, så kunne man altid sige "ja desværre og så videre man kunne ikke".

Det var altså en foranstaltning på et tidspunkt, hvor I egentlig ikke regnede med nogle chancer?

Ja, hvor der ikke var andre muligheder.

Hvorfor blev det maskinarbejder, at I blev skrevet op som---?

Det var in dengang, for at sige det på dansk. Nå, men jeg havde flere ønsker, enten - jeg ville helst være grovsmed, men så hører man jo snak om, at grovsmederiet det forsvinder, det håndværk det går ud, det bliver mere maskinteknisk, kan man sige produceret det smederi, zink-smedninger og presser og ikke andet end små reparationer, kan man få. Men så det næste bedste, det var jo så maskinarbejder, det smagte da af lidt fugl.

Hvor havde du fået interessen for det der grovsmed?

Ja det var - interessen får man jo - man er imponeret af de stærke smede, ikke og de er jo en kunstner i deres fag ikke, og de er så dygtig velanskrevne alle vegne, det er nok til at starte " tak skal du have, hvis man rigtig kunne lære det der".

Men det var ikke sådan, at du via dine bypladser, ligesom har haft kontakt med smedeværksteder, hvor du, det var mere sådan at se de store arbejdere, at du tænkte.....?

Det var nærmest derfor ja, når man har sans for at kunne se et stykke smede-arbejde " tak hvordan søren kan de lave der", de må være dygtige, kende de vise sten, eller have en hel masse viden andre mennesker overhoved ikke kunne forstå, eller hvad man skal sige, som man lige som kommer ind i en hel anden verden, som kun var forbeholdt, kan man sige de er dygtige.

Men var det sådan, at du var stor på det tidspunkt, fordi man skulle være sådan lidt stor i det stærk?

Ikke nødvendigvis for jeg har da set mange smede, som var forholdsvis mindre, men mindre men kraftige og brede, så jeg var almindelig af størrelse af bygning, men derfor kunne man godt udvikle det til noget mere, altså bare man kunne blive ansat i lære, så går det, for min stedfar han var grovsmed, det fik jeg da først færdig af da min mor blev gift med ham. Han var mindre end mig, et halv hoved mindre, ikke så svær som jeg og alligevel grovsmed, og det med smederiet det, alene det at kunne håndtere et stykke jern, som man slet ikke kan rette ud eller gøre noget ved med hænderne, få det til at fungere så man kan arbejde med det, ligesom om det var smør, og uden at brænde fingrene, det var sådan noget også, det at stå i smeden, der havde vi " du, tag lige det stykke jern", et stykke varm jern eller et stykke kold jern, når det havde været i ilden, det lignede hinanden præcis, med glødeskaller på og sager, smededrengen han tog aldrig et stykke jern, der lå der i brokkassen, eller der var smidt ned der, uden at spytte på det, så det var koldt, det sagde ikke noget så kunne man tage det. Men når det skete, at man brændte fingrene, til at begynde med da var noget, de kaldte æggeolie nede i magasinet, da kan man gå ned og få det smurt på og det gjorde ondt som bare pokker, " hold da kæft" ned gennem værkstedet, og så ned og have sin finger dyppet i æggeolie, og så gik der jo flere timer med ild i. Der imod når smeden nede ved essetrug ved siden af med kølig jern og øsede vand op på essen, sådan en klud på en pind eller på en jernstang, da glattede man den ud på essen for at få kullene til at brænde sammen, så lukker det så luften kun kommer op der hvor det skal lige midt i

eller så (.....) ud ved siden af, det er derfor man gør det. Når man så brændte fingrene, så stak man dem ned i det her kolde trug " ah, det lindede med det samme " koldt vand på selv om også så kan man godt slå igen, i løbet af 5 minutter så er det væk, det blev jo sagt, at læger sagde, at det er det rene gift at komme vand på, og sådan noget gammelt råddent vand der står i det blev kun fornyet hver 8-14 dag det blev eller bare fyldt op så, ja det blev sgu aldrig fornyet, der har nok været slam og skidt i, aldrig en smule betændelse fik man, så det var meget giftigt, og i dag der skal man.

Men nu det der med æggeolie, da forstod jeg også, at det var, når du var i smede, så ned igennem værkstedet og så ned til buret og få noget æggeolie på, men efterhånden så gik I altså bare over til at dyppe hånden i det kolde vand?

Ja, efterhånden lige så snart man opdagede, at det skidt det duede ikke.

Var der nogen, der prøvede sådan ligesom at hærde jer, var jeg lige ved at sige og også med at gøre nar med jer, at få jer til at tage på sådan et stykke jern, man ikke kunne kende forskel på?

Ja, det var der også, der var altid muligheder for at blive narret, man kender ikke værktøjets betegnelser og man kender ikke gangen i smedeværkstedet, så brænder man fingrene til at begynde med " tag lige og samle det jern op ikk",

men det var ikke smedemesteren eller smedemedhjælperen, smedemedhjælperen det var en gammel arbejdsmand, dygtig, jeg kan ikke engang huske, hvad han hedder, det var de andre drenge eller nogle yngre svende ikk` " du jeg skal lige bruge det der, tag lige og giv mig det jern der det er det der nede" han har lige set det er blevet hugget af " av for fanden" så brænder man sig, og så skrattede de.

Var der andre ting, de prøvede ligesom at lokke jer til?

Ja der var " du kan ikke lige gå ned i buret og hente nogle, jeg skal bruge 5 kørneprikker".

Og det var sådan til morskab?

Ja og så stak de hovederne sammen " nå, den idiot han gik på den" ikk`. Jeg havde godt nok fået en hel del af vide om det der, så jeg gik bare ned igennem den dør til værkstedet og stod og ventede lidt der, og gik tilbage " de havde ikke nogle kørneprikker" og så grinede de og så grinede jeg også . Eller smedetængerne de skal have noget tangfedt, ja tak jeg havde været i smeden før de andre havde, den gik jeg heller ikke på.

Var der sådan lidt ondskab med i det der?

Nej det var ikke spor ondskab, det var overlegen, bedreviden, de ville demonstrere efter min mening, ved at få novicerne til at plumpe i vandet, det var nærmest derfor, de var ikke ondskabsfulde. Men man skulle jo lade som om, at man røg på den somme tider, for ellers var man lige så klog som dem, og så var man jo ikke optaget i - hvad skal man sige i klanen.

Jeg synes nemlig også, sådan nogle ting er meget spændende at få lidt at vide om. At man skal den vej igennem. Nu skal jeg også lige høre, hvordan gik det så til, at du fik af

vide, at nu kunne du godt blive lærling dernede, sendte de en bydreng ned til dig eller, var du selv opmærksom på at gå op og høre engang imellem?

Jeg man gik selv op og hørte en gang imellem, for lige som lidt gang i det

Og så en dag sagde de altså til dig, at nu var der en plads til dig?

Ja nu var jeg lige konfirmeret den og den dag, ja der ville blive er fin, så er jeg begyndt to dage efter, så går man i gang.

Var der noget med lægeundersøgelse?

Nej det kan jeg ikke huske, nej det måtte man selv om.

Sådan noget som lærekontrakt?

Den blev hverken skrevet under eller noget, jeg skrev ikke under.

Men der var vel en kontrakt, hvor der stod hvor meget du skulle have i løn og, at du var underlagt lærlingeloven og sådan nogle ting?

Det har de sikkert haft inde på kontoret, jeg husker ikke, jeg nogensinde har haft et stykke papir angående det.

Men det kan være din mor eller din stedfar som har-----, du var jo på kontrakt, ikk`?

Ja sørme ja, lige så snart man er inde under, kan man sige deres reglement, så er man jo indlemmet i hele maskineriet, ja.

Og så den 10 oktober 1919, da skal du så op den første dag, hvordan bliver du budt velkommen, er der noget med at du bliver vist rundt eller...?

Over hovedet ikke. Vi er tre drenge, vi kom omtrent på samme tidspunkt, vi står inden for døren eller porten, og står og kikker og ser det her virvar, folk render rundt og det lugter sådan af gammel maskinolie og gammel jern, " tak sikken et leben du, sikken nogle maskiner der står , og der er det , ikke det de kalder en drejebænk", og der står en svend her, en svend der, de står og kikker op og ned ad en. Og når der så er gået en halv time, så kommer der en mand rendende forbi " hej du der, hvad hedder du " "sådan og sådan" "du skal derhen" og "hvad hedder du" "du skal derhen", og jeg ventede, jeg tror, det var en time inden, jeg skulle så rende bagefter ham op igennem hele værkstedet og så op i smeden deroppe "dav du skal hjælpe med (.....) " og så siger han " så skal du skære bolte", det er sådan nogle bolte, dem lavede de ovre ved smeden også, små stykker trekvart sådan rundjern, de bliver hugget af og sat ned i en sink, sådan et cylindrisk trekvart, som kan gå ned i et cylinderhul og så foroven, der var der en firkantet forsænkning, sådan at når det her jern det glødede og slog derned i , så bliver der et firkantet hoved underneden og så ellers fladt foroven, det er altså undersænket firkantet med fladt hoved, sådan gå helt ind i skinnen underneden og for at gøre det, så den her anordning, der var der en trekvart tomme sådan stålstang nedenunder med tilpas højde til så bolten fik den længde skulle den have, når så det var slået fladt, og så jernet var blevet koldt, så kan du lige slå på en vippe-stang så bolten røg oven ud.

Men det var vel et sted, der skulle bestilles noget, altså i smedeværk-stedet?

Hele tiden, der var der ikke noget med at snakke, selv drenge der rendte forbi, der skulle om i baggården eller et andet sted med noget jern, du kunne lige hviske eller sige noget til dem, ellers skævede den gamle smedemester over sine briller "hvordan går det med de bolte " ikk, nå ja- men så måtte jeg jo putte i igen.

Nu oppe I smedeværkstedet, der må jo have været sådan, at der kom forskellige derop. I skulle jo selv lave jeres værktøj, ikk'?

Der var ingen værktøj lavet, ikke andet, at vi skulle ikke selv lave værktøjet, det skulle de lave nede i buret, der ku' man få mejsler, man ku' få fladmejsler og krydsmejsler og og stænger og drejestole, det skulle de lave dernede, men "det kan du få i morgen" eller "det kan du få i eftermiddag", det var værktøjsmester kan man kalde ham, det var en maskinarbejder jo, det var særlig værktøjs-mageren han skulle lave det, men havde man så ikke tid til at vente, så prøvede man, om man selv kunne gå op i smedeværkstedet og lave det, det var den eneste måde man lærte det på. Og derovre i det smedeværksted, der var kan man sige en afdeling af skruestikke, hvor kedelsmedene, når de ikke var i det store værksted de stod og filede og stemmede og mejslede de havde bedre tid "vil De ikke lige prøve, hvordan jeg skal lave sådan en mejsel og hvordan jeg skal lave ditten og datten " "så nu skal jeg lige vise dig det", så fik man det lært ved dem. Den gamle smedemester han havde ikke tid til at vise en noget, han var en dygtig gammel fyr smedemesteren.

Nu skal jeg også lige høre, hvor mange arbejdere var der på hele virksomheden Møller & Jochumsen, sådan cirka?

150 mand.

Og hvor mange lærlinge tror du i var i alt?

25, vil jeg tro.

Det vil sige altså, hvis man sådan skulle dele det ud, så blev der taget 5 stykker ind hver år?

Omtrent ja, det bliver ikke meget galt, og så afgang hvert år, ja. Når man så blev svend så skulle man gi' en flaske brændevin og en øl til hver mand, men det var kun halvdelen af svendene sådan en klike, der sad og drak øl til frokost om dagen, de skulle have øl og brændevin, ellers var man ikke optaget.

Det blev jo ellers en dyr historie?

Ja det gjorde det, den første ugeløn den gik jo faktisk med det der, så det var der var ingen vej uden om, før måtte man ikke sige "du" til svendene.

Før der var givet?

Nej det måtte man ikke.

Sådan noget som lussinger og sådan noget, nu også i starten-----?

Ingenting af, nej det var der ikke, men der var det her " hej se at få bestilt noget skynd dig lidt", nej i den retning, da var de flinke nok deroppe.

Hvor mange arbejdsmænd var der oppe hos Møller & Jochumsen?

Ja, i maskinafdelingen, da var vi kun to eller tre, resten det var læredrenge, de gik også og fejede omkring og smed skidt ud på midtergangen, så arbejdsmanden han kunne gå og tage spåner og andet bras stumper væk der, to eller tre, ja. Oppe i smedeværkstedet, der var der to arbejdsmænd, det var dem, der slog med forhammer og lavede forberedelsesarbejdet til smeden, sådan at tilrettelægge det til ham, hente godset han skulle bruge og aflevere det ene og tage de forskellige værktøjer frem, han skulle bruge og hente kul og sørge for, at essetruget det var fuldt af vand. Det er altså ovre i smedeværkstedet, der var en stor damphammer, og en fjerderhammer var der og smedeværkstedet, der går en gennemgående aksel ovre fra maskinstuen ned gennem smedeværkstedet og så ned gennem en fast væg, der var et par trin ned til det store værksted, og der gik akselen igennem og alle drejebænkene nedad, det var ikke elektriske, elektromotor til hver drejebænk, det var kun remmen, der var koblet til den aksel på en remskive deroppe, og så var der et remtræk derfra tværs over, det hele det går over til balkonen og et remtræk, det går ned underne balkonen, sådan at den dampmaskine der oppe, den trak hele den hovedaksel, og der var så var der stukket nogle svære remme på, der kan man sige, trak det alle de bænke og sjet maskiner og det hele. Og de lavede noget støj og de skraldede, der var som regel harpiks på, og de fik lige - altså når man spænder godt for, hvis en rem er olieret, eller er blevet gammel, så glider den på skiven, når de spænder for. Og ved en drejebænk, der er der noget, der hedder forlagstøj ovenover, der er en fast skive, som trækker remmen, når man skal bruge trækket til bænken og så med en stang trækstang, da kan man føre remmen over på den løse skive, så går drejebænken i stå, det var det eneste frem og så stop, andet var der ikke, det er ikke rigtigt, for så var der sommetider en krydsrem på, så man kan slå bak også, man kan jo så føre den anden rem over, så den drejer den modsatte vej, sådan var det ja. Det var så to faste skiver og to remme og en lige rem og så en krydsrem, og så var den løse skive i midten.

Var det dig, der fortalte sidste gang da vi lige snakkede, at I havde kran fastgjort til loftet, hvordan fik I de tunge elementer fragtet fra det ene værksted til det andet?

Det var løbekran, helt fra ned og op igennem hele værkstedet en svær kran, og så var der to små, og de skulle hives med hånden allesammen.

Og så skubbes igennem?

Ja

Hvem klarede det?

Det gjorde læredrengene og sommetider en arbejdsmand, ja jeg kan ikke huske, hvor svær gods det var, men det var tungt for drengene at skulle hive i sådan noget gods mange gange. Eller de sjetmaskiner de blev kørt på var jeg lige ved at sige firhjulet vogn, sådan en tre fire fem drenge skubbe den op i, når det er færdig i værkstedet, og der ikke var plads til maleren at male dernede, for nede i værkstedet, når der ikke var så meget gods der, så kunne han godt stå og arbejde dernede, ellers skulle den helt op i sommetider helt op i nej det passer ikke, han skulle over i no-

get, der hed prøverum lige tværs over gården, med ujævne sten og så blev det smidt derover, ja. Og når de skulle sende den ned på banen eller på skibet, så op i vejret med den her sjetmaskine, den stod på nogle træklodser, så op på en lastvogn vi bakkede ind og afsted med den.

Nu sagde du sidst, vi sad og snakkede sammen, at det var rigtigt nok, at Møller & Jochumsen havde et godt ry som lærested også ligesom Kramper havde, men du sagde også, at du fik en anden erfaring under læretiden ----?

Det var efter læretiden. For eftersom man snakker med de drenge, der har været i lære derude, så får man at vide, at de har meget bedre måleværktøj, moderne værktøj, mikrometerskruer, jeg har sgu` aldrig set sådan en, da jeg stod i lære, dorne og gafler kunne man godt låne dernede, men det var kun ved specielle lejligheder, det var ellers kun svendene, der måtte låne det, ellers havde vi kun en dansemester og en krumpasser, så vi kunne aldrig komme nærmere end en tiendedel millimeter, når vi skulle måle, den anden da kunne komme helt op på en hundrededel eller mindre endnu. Og musjepstål eller selvhærdet stål det havde de alle sammen derude, fordi de her de skulle jo producere en hel masse.

Ja, ude ved Kramper?

Ja, det fattede man ikke, det er jo også et stort værksted, der var måske dobbelt så mange folk derude som ved Møller & Jochumsen og de lavede sgu` ikke engang dampmaskiner, det gjorde vi jo. Og allerede dengang, da kom de forskellige steder hen efter en vis turnus, et halvt år hvert sted, så de kom i gang i det. Jeg vil tro det var så var der nogle svende, de skulle arbejde sammen med, som var blevet pålagt, at de skulle vise de drenge, og jo mere de viste, dem jo mere kunne de tjene til den akkord de kom ind i. Allerede dengang havde de, de der stod jeg jo i lære med, det er først en halv snes år efter, kan jeg da forstå at Møller & Jochumsen fik noget lignende, at drengene kom til at arbejde sammen med svendene, der fortalte dem, hvordan de skulle bruge værktøjet, og hvordan de skulle tilpasse forskellige kiler og så videre.

Sådan var det altså ikke i din læretid?

Det var ikke i min læretid nej, som jeg sagde før, at der også, at der var sgu` ikke nogen af de drenge, der turde at gå ud og søge arbejde, når de var færdig med at stå i lære det er forfærdeligt som jeg sagde.

Og så blev de hængende, hvis de kunne?

Ja indtil de blev fyret, så måtte de gå og vente, til de kom derop igen, de turde ikke gå andre steder hen, for de vidste, hvordan gangen var i det deroppe, men alligevel tid efter anden, så kom de jo rundt. Og der var nemlig en der hed Karmy, han kom til København og skulle søge arbejde, det har jeg forresten også været, men heldigvis fik jeg ikke noget, for så dummede man sig da ikke, nej han kom ind et sted "ja hvad var han" "ja han var rør lægger", han havde hjulpet en gammel svend og så hvordan han bar sig ad med at lægge sådan noget centralvarme ind, "nå men den er fin, så kan du komme med den og den mand ud og lægge varme ind i det og det hus", han sagde, jeg talte med ham senere, jeg sagde "hvordan søren klarede du den" "ja han vidste jo ikke, hvordan søren han skulle klare den, men han blev sendt derud i forvejen, så lagde han rørene på træklodser, for at der ikke skulle komme jord og skidt og møg i, og da så

den svend han kom, ham han skulle arbejde sammen med" det er sgu`i orden, ordentlig holde skik på det, så skal vi nok få lavet det ordentlig" "jamen ved du, hvad jeg har godt nok arbejdet sammen med en gammel svend, men jeg har aldrig fået lov til at lave noget, så du bliver nød til at fortælle mig det" " det skal jeg nok Villy, nu tager jeg målene så skær du rørene af og skær' gevind på", så råbte han ud af vinduet " vi skal have en længde på 2,5 m med et knæ i enden", og så skar han gevind og satte knæ på og så råbte han" det er i orden" og så skred det hele og så i løbet af en 8-14 dage, så var han i fuld gang, så kom han og blev selvstændig og selvsikker, så gik det. Bare den smule folk har hovedet med og vilje, så går det alligevel.

Men der blev altså ikke brugt ret meget tid på Møller & Jochumsen på at sætte jer læredrenge ind i noget som helst?

Intet, garanteret ingen tid.

Hvad med mester, skulle han ikke lære jer noget?

Han havde for travlt med at holde svendene i arbejde, det var sådan mange gange, at man " når jeg er færdig med det her arbejde, hvad skal jeg " " der er sgu` ikke noget arbejde, han kom sgu` ikke med noget, man gik og sagde noget så " vent lidt", så skulle man vente en halv, en hel og to timer, så var man jo nød til at skrive den tid på for det arbejde, selv om man ikke havde arbejdet på det, man skulle jo have de 8 timer skrevet på en arbejdseddell og kunne man så selv gå og lur på, ja det der mangler at blive lavet, så går man sgu` hen og tager noget småt gods og ser og får fat i en tegning, hvordan det laves, det er da helt tovlign. Altså er det ikke for at være negativ, men det er for at vise, som jeg har opfattet det.

Du snakker også om at I nogen gange bare fik stukket et arbejde ud og mesteren havde ikke tid til det og svendene var på akkord, så mange af dem de havde heller ikke tid til at hjælpe jer, så derfor måtte I stå og brokke med det selv, og derfor endte det tit i brokkassen?

Ja, vi passede på ikke at få det i brok, men det var jo sådan lige ved, man stod der og tak ska' du ha', og så skulle man jo søge hjælp et eller andet sted, det skulle man jo gøre ved mester, men han havde sgu` ikke tid til hverken han fløj omkring og skulle holde dem allesammen i gang, fordi der skulle være to værk-fører, men den ene var syg altid.

Nu også det der du sagde, at jeres værktøj ikke var så godt, da snakkede vi også om, at jeres drejebænke det var med flade vanger?

Det var med flade vanger ja, alle de bænke drengene de kom til, kun hvis man var privilegeret, som jeg sagde så fik man sådan små dejlige stive nøjagtige bænke. Jeg kan huske med de flade vanger, når man kør' med et f.eks. et borestål og skal bore et hul ud på den her længde, f.eks. til en løs remskive, så måler man "så for søren" der er det kærtret lidt sådan, at der er en grad derind, så skal man stå og måle, og prøve om man lige kan ramme det derind i det hul, man ikke kan se, det er ikke spændende i stedet for at man måler foruden og så kører igennem, så er det da cylindrisk, det var det ikke altid.

Det vil sige at jeres arbejde mange blev mere unøjagtig og tog længere tid?

Ja meget længere tid dobbelt så lang tid, som det var unødvendigt.

Nu det der med privilegeret, det var værkførersønner, som fik bedre muligheder?

Meget bedre, og de privilegerede, det var som ham nede på Augda, det var en dampbåd herne- de, hans far han sagde, han var mester fordi han var vistnok kedelpasser eller fyrbøder, så blev han kaldt mester på sådan en lille båd på en 80 tons, mere var den ikke, men det var nok til at han havde skaffede arbejde derop til, og sønnen kom ind i værktøjsburet. En hvis far var på el- værket, han kom også til en dejlig bænk, det var også en del af arbejdet dernede. Og sønnen nede fra gasværket, han fik også fint arbejde. De kom ikke jo jeg tror, de kom ind i buret en tre måneder, de lærte lige det værktøj at kende som jeg ikke anede et klap om efter 2 år. Og så de her værkførersønner, de fik også drejebænke, sjetmaskiner fra starten allerede. Det er lige mod- sat, da jeg var ude ved Møller & Jochumsen for nogle år siden, der har de læringeværksted, alle drengene skal igennem, så lærer de så teknikken og værktøjet, og hvad de skal gøre, og hvad de ikke skal gøre.

Nu teknisk skole, hvornår startede I på den, det var allerede fra det før-ste år?

Det første læreår ja, dansk, regning og skrivning.

Hvor mange aftner om ugen var det?

Jeg tror var fire ja, og så kan jeg ikke huske dansk, regning og skrivning og så var der noget med siden var de frihåndstegning, kan passe? jeg er lige ved at tro det var, og så var der noget med geometri og steometri, vi skulle lære og så ellers ja steometri, da skulle vi lave et stykke maskin- gods set fra forskellige vinkler, som hvor godset er tegnet op. Så var det som sagt jeg holdte, jeg sagde "jeg skal sgu ikke være deroppe, til jeg skal bæres ud igen, så vil jeg læse for at få noget eksamen, og komme ud og sejle i stedet for " .

Men hvornår gik I, altså det var om aftenen I gik efter I var færdig på værkstedet?

Ja.

Og hvordan var jeres arbejdstid egentlig på værkstedet, fra kl. --?

Det var fra kl. 7 -4 tror jeg nok ja. Til at begynde med da havde vi en halv times frokost fra 8 - 8.30, så ellers en halv times middag og så ellers kl. 16.00. Alle dagene undtagen søndag.

Sådan noget som oprydning og pasning af maskiner?

Det gjorde vi lige 5 minutter før fyraften.

Der var ikke noget med, at I skulle hen og rengøre og klargøre maskiner søndag for- middag?

Nej det har jeg aldrig været, nej vi skulle bare holde vores egen sjetmaskine eller drejebænk, tør- re den af med petroleum, det blev gjort en gang om ugen, ellers spåner og skidt der blev fejlet af hver dag og så hen i en krog, så man ikke går og træder i det, der skulle så komme en arbejds- mand og tage det værste skidt væk. Og vaskeforholdene, det var kun svendene, der havde un- derneden ved balkonen helt oppe ved den fastmur op til smeden, der var nogle træskabe til

svendene, og midt i der var der et fælles trug, et fælles trug, hvor der rendte var vand ned, så de kunne vaske lige fra vandhanen. Lærlingene de havde ikke noget, hvis de var heldige, så kunne de komme op i smedien. hvor jeg var, som regel så tog jeg en spand vand og glødede et stykke jern og så varmede det vand der, så kunne man vaske fingrene deri, så dem jeg kendte, de fik lov til at vaske fingrene også.

Toiletforhold?

Det var almindelig en hel række træskure, som med inddeling var det to og to, det er jeg lige ved at tro, altså adskilt med lokumsspand og en dør med en krog i, og WC-papir det fandtes, ikke hvis man var heldig, så var der et stykke gammelt avis man kunne bruge, og ellers spyttet og snottet på gulvet, så det var lige ved at rende ind i ens træsko.

Var det sådan, at lærlingene de havde nogle bestemte lokummer, de skulle bruge?

Ja ja vi havde et par stykker, og så havde svendene og så mestrene ovenover, mestrene de havde vist to helt foroven, og så kom svendene, og så kom lære-drengene til sidst et par stykker, sådan var det inddelt ja, og de lokummer de var udenfor kedelsmeden omtrent overfor renseriet.

Men lokummerne de blev vel også brugt, når I lige skulle have en smøg?

Altid, i arbejdstiden jo så skulle man blot skæve ud, om der er var nogen på vej op om værkføren eller mestrene kom.

Blev I nogensinde opdaget, I kunne jo være flere inde på det lokum, fortalte du sidst?

Ja, men det var der aldrig, vi var altid enkeltvis derinde, for så var det lettere at dække sig, var man to derinde, så var det selskabeligt og så brændte lokummet med det samme, kan man sige. Skulle vi lige gå igennem den skitse der, jeg tror, at hovedparten af hvad jeg ved fra den tid. Jo Søren Nielsen det var en af de flinke svende, han var tillidsmand, og han stoppede gerne sin store horisontale bænk, han var ved og kom over og snakkede med en, og man kunne altid henvende sig til ham. Og lærlingeforholdene det var mulig der var nogle, jeg tror det var kommunisterne, der begyndte at lave lidt spøg med at få lærlingeafdelingen rigget op, men det blev ikke andet end til noget vrøvl, vi var da klar over, at når vi var inde på kontrakt, så var der ingen muligheder for at gøre sig gældende, så det blev en vrøvle forening, så den gik i sig selv igen.

Men altså lærlingeforeningen, var der sådan en, da du kom i lære?

Ikke decideret, der var tilløb til noget, jeg har aldrig haft fornemmelsen af, at det var andet end snak det hele, for hvad kunne en lærling gøre, han skulle da gøre noget før kontrakten blev underskrevet, så skulle han da forlange nogle betingelser og så videre, når først man er kommet ind under det, så har vi jo ingen mulighed for at ændre.

Men har du været med til nogle møder med lærlingeforeningen?

Ja det var det, jeg antydede til vrøvl og " ja nu vil vi fandme ikke finde os i det, vi vil " og sådan og sådan og sådan" og " vi vil protestere, og vi vil ikke have sådan noget møgarbejde, og vi vil have ditten og datten", men længere kom vi aldrig.

Hvor holdt I de møder henne?

Kan jeg huske det? - jeg tror, det var oppe i Smedegade i Lukaus gård, det var en gang, da kunne man vist leje sådan et lokale af en slags, det var oppe i Smedegade.

Hvor mange kunne I være med til sådan et møde?

Ja der var en snes stykker eller noget lignende, hvor der var flere hundrede læredrenge i byen.

Men nu siger du, at det var sådan en vrøvleforening, det var fordi du mener, at I brokkede jer over forholdene, men I kunne ikke rigtig gøre noget ved dem?

Det er sådan, jeg mener, det var. Og vi ville have ordentlig forhold til svendene, tror jeg, og vi ville det ene og det andet, og det blev ikke anderledes, for vi kunne overhoved ikke gøre os gældende. Alene det, der ingen sammenhold er det er nok til, at det bliver spredt fægtning.

Men var der ingen sammenhold mellem lærlinge på Møller & Jochumsen?

Nej det var der slet ikke.

Hvorfor ikke?

Ja, hver havde vist nok i sit, det var ikke noget sammentømret eller kammeratskab, det var der da, men kun lige på værkstedet, der kunne man drille hinanden og så videre.

Men du sagde sidste gang, at I havde udflugter, læredrengene?

Ja jeg har været med på udflugt en gang, til Juelsminde, og kan det passe, at det var sammen med hele fabrikken med svendene og drengene, jeg er lige ved at tro, det var sådan noget lignende, ja. Jeg ved ikke, hvor meget man betalte hver 1 kr. hver eller sådan noget lignende, og så skulle man selv have proviant med, det er det eneste jeg kan huske, der var - fra dengang.

Men nu siger du, at I ikke selv kunne gøre noget ved forholdene, da I var på kontrakt, men kunne fagforeningen heller ikke hjælpe jer?

De rørte ikke en finger, vi var pariaer, det var fagforeningen "nej I har hverken stemmeret, I er ingenting", sådan var opfattelsen dengang, ikke alene min, men der var ellers ville svendene da have hjulpet os, når vi "hr. Petersen og hr. og så videre Hansen og Sørensen", når det forhold var gældende, så kunne man dårligt tænke sig, at de ville slå et slag for os, få os med ind i varmen, vi blev bare holdt ude i kulden.

Vil det sige I var slet ikke medlem af fagforeningen på det tidspunkt?

Nej overhovedet ikke, vi var intet.

Men hvordan så, nu var der jo strejker og lockout i 1921 og 1922, og da må svendene jo være blevet enten sendt hjem eller strejket selv, og da var I læredrenge på værkstedet.

Ja.

Hvad fik I så lov til at lave?

Pudse vinduer og kalke væggene alle sådan småreparationer, de ældste læredrenge kunne lave.

Det var ikke sådan, at de forsøgte at holde produktionen i gang ved hjælp af jer?

De forsøgte, hvad de kunne. Men de drenge der er 20 % af staben eller mindre, de kan ikke lave ret meget, alle de yngste, de fik lov til at lave alt det arbejdsmandsarbejde med at kalke og pudse vinduer og ordne alt det udenoms, der ikke blev gjort til daglig.

Men det var også for at vise solidaritet med svendene, at I holdte jer tilbage?

Nej det var det slet ikke, for den solidaritet den mærkede vi slet ikke noget til, ikke andet end de få flinke folk der var.

Så svendene så på jer som skruebrækkere?

Nej, for vi fik ikke lov til at lave noget, den smule vi kunne lave, det var lige som en skrædder i helvede, ikk', det fyldte ingenting, så vi kunne slet ikke presse fagforeningen eller svendene på nogen måde, så derfor når vi ikke er med inde i varmen, så kan vi heller ikke genere varmen med den smule vi kunne. Vi holdt den sådan lige nødtørftig gående i maskinværkstedet.

Husker du egentlig nogle af de konflikter i 1921 og 1922, nogle episoder?

Ikke andet, var det ikke generalstrejke, har det ikke været i 1921, der var indkaldt politi og så videre?

Noget nede på havnen?

Ja da var der ja det var bare mest skæg og ballade, for der var nogle købmandsfolk, der lodsede et skib, og de blev fulgt hjem med fuld musik. Og der var en hel stak kartofler efter krigen i 1921 der, det var nede på den søndre side, og der var en flok hvalpe måske var jeg med også, kartofler over i hove-det på soldaterne og betjente og det hele sådan 50 meter fra, de kunne aldrig se, hvem det var.

Hvorfor gjorde I det, var det noget med faglig bevidsthed?

Det er klart at som de gamle sjunger sådan pipper de unge, ikke, og vi var jo med i selve ånden, folk de ikke skulle komme og ødelægge selve opbygningen af vores tilværelse, kan man sige, jeg vil ikke sige samfund, men vores tilværelse. Den var ringe nok i forvejen, så de betjente, de skulle ikke komme og ændre det der ved at presse uvedkommende ind, og lave det arbejde som ellers var tildelt eller almindelige folk. Derfor vil jeg tro, vi havde den fornemmelse af, at vi var på den anden side. Efter det der da var vi til syndikalistmøde oppe i ridehuset, ved du hvor det er?

Ja.

Nå det var jordvold dengang, ordentlig rabaldermøde, og derfra skulle de om i Smedegade og smadre nogle ruder oppe ved en der hed Lauritsen, tror jeg, oppe ved købmand Lauritsen, det var ham, der var ved at losse et skib sammen med sine ekspedienter og arbejdsfolk, og indkaldt folk på landet, og der blev en råben og en skrigen, og jeg tror betjentene kom og jagede os hjem allesammen, så blev der ikke så meget ud af det. Så kan man jo sige bagefter, at man er nogle labaner, at man går på sådan en, ikke, ligesom man ser et tumulter i København og alle andre steder, men det er mere for spøg end og for spænding. Vi havde ingen idrætsforeninger

eller fodboldklubber og så videre, som de har i dag, så der blev ikke andet ballade, end det man selv lavede, så det er en af grundene til, at vi gik med til sådan noget. Det var ikke af socialistiske grunde alene, det var lige så meget rabalder.

Men nu er du altså også stødt ind i Syndikalister dengang, du siger, at det var også sådan, der lå nogle ting, at I havde en opfattelse af, at det ikke burde være sådan, og du omtaler nu den lærlingeforening, som en vrøvle-forening, var det også din opfattelse dengang, eller havde du noget tro på en sådan lærlingeforening og så er det sådan ligesom bagefter, du kunne se, at det hjalp jo egentlig ikke rigtig noget?

Nej, det var den samme opfattelse, jeg havde dengang. Vi snakkede og snakkede den ene kom med et forslag og den anden med det andet du, lige meget hvad der blev sagt, så var det ikke noget kød på de ben der, der var ingenting, der kunne føres igennem. Jeg kan ikke huske, hvad der blev snakket om, det var selvfølgelig det med vores egne forhold og forhold til fabrikken og forhold til svendene og så videre, men jeg kan ikke se, at vi var lige kloge, da vi gik hjem, som da vi kom.

Hvordan så jeres forældre på sådan en lærlingeforening?

De blev slet ikke informeret om det der. Det var jo slet ikke det var ikke mig i det der lærlingeforening, lærlinge de har ingen ret, det var da den eneste tanke, jeg kan se de kunne have.

Det vil sige, at opfattelsen den meget gik på, at I skulle bare passe jeres arbejde og sådan noget politik, det skulle I ikke blande jer i ellers--?

Vi skulle bare passe vores arbejde og se at få noget ud af det og så "niks weiter".

Men nu skal jeg lige en sidste gang vende tilbage til teknisk skole, du fortalte om, at mens du gik på den almindelige tekniske skole, da regnede de jer heller ikke for ret meget.

Hvem?

Lærerne, forstanderen altså I var--.

Nå nej.

Og da blev forholdene anderledes, da du kom over på maskinmester-kursus?

Ja det blev helt modsat, da blev vi regnet for voksne mennesker, og nogle der ville noget. Lærlinge normalt, det var sådan nogle rabalderfyre, som ikke passede deres arbejde sådan, der godt kunne være mere kultiveret over og så videre, men hvor de lærlinge kom sammen, der spektakel og råben og skrigen, og kunne man se en lejlighed til at lave kunster, så gjorde man det. Så vi skulle holdes nede med en hård hånd, for ellers kunne skolen slet ikke være der, så havde vi væltet den. Det var opfattelsen dengang.

Hvordan gik det egentlig til, at du kunne droppe teknisk skole og så gå på maskinmesterskole?

Det kunne jeg fordi, maskinmesterskolen den var bedre renommeret, så får skolekontoret praj om, at jeg begynder på maskinskolen, så blev men taget fra aftenskolen, og så ført over under maskinskolen, og den var mere gældende kan man sige, der lærer man mere end man gør på en almindelig aftenskole. Og da man selv skal betale for skoletiden, så er det bevis for, at man får mere med hjem, end man gør fra den tvungne aftenskole, så det gik ganske enkelt af sig selv.

Men det gik jo noget ud over dig, fordi mens den almindelige tekniske skole var aftenskole et halvt år, så skulle du gå 8 måneder her på maskin-skolen--?

Plus 4 måneders dagskole.

Og hvordan så firmaet så på de 4 måneders dagskole?

Det så de meget skeptiske og meget sure og gale over, at jeg har været så fri, at jeg har tilladt mig at blive skrevet ind der til maskinkursus i læretiden, hvor de siger man skal stå færdig med læretiden, før man kan begynde i det hele taget. Og det var at skabe sig utilbens, og det kunne jeg fandme ikke få fri til, det måtte jeg holde op med. Og det afleverede jeg selvfølgelig til læren derude, og så går de op og snakker med fabrikken, og så får jeg fri alligevel.

Men de to år, hvor du gik 4 måneder på dagskole på maskinmesterskolen, de blev lagt til læretiden i den sidste ende?

De blev lagt højtideligt til hver dag for sig. Ja men ikke nok med det, så vi var ovre almindelig maskineksamen så den udvidede eksamen, den almindelige varede 8 måneder på dagskole - nej undskyld 8 måneder på aftenskole og fire måneder på dagskole, så går man over til København til eksamen, det varer en 14 dage så hjem igen og forsætter på udvidet eksamen, der går det samme med arbejde 8 måneder på aftenskole og 4 måneder på dagskole, men så i forlængelse deraf, der er et halvt år på dagskolen i forlængelse af de sidste 4 måneder, så det bliver 10 måneder på dagskole hele tiden, og det rykker det hele ud.

Hvor gik I på dagskole henne?

I Stjernholmsgade nede i kælderen, der havde vi et, kan man sige et laboritorium og lære altså læseværelse jo. Og det sjove det var, nu kan jeg ikke huske, hvordan det passer med de tal på min lærekontrakt, at når man var svend og så læste til maskinist så kunne man få 18 kr. om ugen i læseunderstøttelse, når man var fyret, når man var svend og så fyret 18 kr. om ugen. Og dengang jeg gik på dagskolen til sidst, så siger jeg sammen med min kammerat "du" til værkerføren "jeg vil gerne fyres, for jeg skal begynde i morgen på dagskolen" fyres "? , jeg kan sgu' ikke fyre jer, for vi har arbejde nok", vi ville gerne have en fyreseddel, for så kunne vi få 18 kr. om ugen i læseunderstøttelse "det kan der ikke blive tale om, jeg kan ikke fyre jer, færdig!" så måtte vi gå uden penge overhovedet, og de penge jeg havde, jeg havde arbejdet som svend nogle måneder der, jeg havde sparet op og ladet være med at bruge nogle penge, så jeg havde nogle få hundrede kroner, jeg kunne spæde til med, så ellers låne ved ens forældre. Men altså vi var i København tre gange for at få de to eksamener.

Efter du nu blev udlært i 1925, hvor lang tid var du så ved Møller & Jochumsen?

Der må jeg have været oktober der må jeg have været til ja det har ikke været mere end 3-4 måneder efter jeg var svend, mere har det ikke været, så er jeg begyndt på det her dagskole, og så arbejdsløs derefter. Ja, så blev jeg sgu ved med at være arbejdsløs, til jeg skulle være soldat i 1927 marts 27. Så det har været smalhals hele tiden der. Nå, men ja jeg er da blevet stor alligevel, som man siger. Jo og så værkføren deroppe han sagde "fandme til de dumme knægte, jo mere I læser jo dummere bliver I".

Var det gængs, at læredrenge når I var udlært, at I blev fyret nede på Møller & Jochumsen?

Ja, det kan man godt sige, man fik jo højst en måned eller to arbejde, så røg man ud. Det afhang en del af deres produktion af hvad de havde at lave, var der ikke noget at lave, så røg man ud med det samme, ellers blev man hængende og lavede ligesom man plejede næsten.

Sådan noget med arbejdsmiljø, nu snakkede du noget om at brænde hænderne før på jern og sådan noget. Nu det der remtræk, kunne det ikke give skader, hvis man ikke var hurtig nok med at få slået båndet fra den ene over til den anden?

Jo, men man er hele tiden agtpågivende, så stoppe i en fart og så ellers -- stoppe lidt før og så trække med hånden til nøjagtig stilling, og samtidig med træk med hånden så lige trække stolen ud, så på den igen f.eks. når man skar gevind, det skal jo køres meget nøjagtig op, og kører man op i gevindstålet, det er temmelig spids, der er sådan et mellemrum i gængerne, kør man det op i for stor for svært del af materialet, så knækker spidsen af med det samme. Så det kør' man forsigtig op til og så trækker stålen ud, så den spåne bliver mindre og mindre, så slipper den.

Men kender du nogen under din læretid, der kom alvorligt til skade?

Nej, ikke andet end mig selv, med den finger her.

Hvad skete der?

Jeg havde vel været i lære en 3 - 4 år, da lavede vi en del jernbanehjul, der blev sat nye bandager i, jernbanehjul det er fast med eger og så en ventil en svær krans uden på egerne, og der bliver sat bandage af svær stålgoods med den her kam op den bliver boret ud sådan, at den kan krympes på selve hjulet, når så det er rå presset gods hele vejen rundt, det skal drejes af sådan, at det har en glat overflade plus kammen og det hele, og et almindeligt hjul det gik fint, for der var pinol i hver ende af, de to og to hjul, de sætter pinol i hver ende og det kan man dreje, det er jo meget hårdt gods, der havde man en stålholder så stor, og et lille stykke musjepstål, det var ikke længere end sådan og så 10 millimeter, så det var meget sparsommeligt, det kunne man sætte i nogle holdere, der var svære nok almindelig jern, og det stål det drejede man med der op langs, og spånerne de blev små og blå. Det gik fint med det. Så sommetider havde vi nogle hjul med krumtap på, forløberhjul på, nu ved jeg ikke præcis, hvad hjul det var jeg havde, men der har man centrumstød, det er spændt ind på egerne med to spændestykker, sådan at det skræver ud over de her krumtapper, og når man får det op og spænder de her stykker på og ned på gulvet, det er jo noget svært gods, man har lige en talje til og hive det op og så spænde det på plads, så kaster det jo, når det jo når det kommer i pinol-holderen og så for at få bandagen til at løbe eller for at få man man får rettet op efter sølen der imellem, hvor lejerne de går, det skal

løbe. Så det gør man med risklods en klods der bli'r gjort fast på vangerne og så render den her rundt (støj*.....) så render den her rundt, og hvis den så kaster ikke så ændrer man det her til sølen den rammer præcis, og* (viser funktionen og hammer og støjer samtidig med at han fortæller). Og for at rette den op, da var den spændt hårdt ned på gulvet med de her spændestål, så slækkede man de her spændestykker af, sådan lige med en forhammer med én hånd kører stål ned, så man kan se så går den ned mere ned på plads, og så hiver man rundt "nå den skal have lidt mere" og så tager jeg selvfølgelig ikke fingrene af banen, så jeg er klar til at hive næste gang, og så dengang det skete havde jeg slækket for meget af, så den kommer hen i nærheden af det løse i spændingen, og så skrider den et stykke ned og det var lige hvor spændestykket var underneden hjulet, "hvad søren det var sgu' da noget mærkelig noget" jeg kunne mærke, jeg blev helt klam, det var mærkelig eller umærkelig. Jeg skulle til og have fat i hjulet igen, da kunne det ikke komme af, og den her bænk stod ud mod Farvergade, og skruestikkerne de stod tværs over. Heldigvis var der endnu et træk til ellers, havde jeg fingre og arm revet i stykker, så råber jeg til en svend derovre "hej Ejlersen kom lige herover". Han stod og filede, jeg råbte tre gang, så kiggede han op "du kan komme herover", så råbte jeg et par gange mere, så smed han sin fil du ved "hvad fanden hvad er der i vejen knægt?, du kan vel komme over, hvis du vil snakke" "jamen det kan jeg ikke, mine fingre sidder fast under hjulet", hva' gør den han kiggede "det var pokkers", så fik han fat i en anden svend og et par stumper rør, og de løfter hjulet op, for at jeg kunne få fingrene ud, og så løftede de for højt op, og så smutter det for dem og du jeg var lige ved at græde dengang, nå men de løftede så forsigtig en gang mere, så fik jeg da fingeren ud, den hang jo og slaskede lidt, og han gik forsigtig med mig ned i buret, jeg skulle jo ned og have fingeren forbundet og så ellers til læge. Men han havde sgu ikke lyst til at komme over til sådan en snottet læredreng, nå men det gik jo alligevel, så fik jeg skinner på til at rette den op. Da jeg kom på arbejde igen da fik jeg at vide, at jeg var da et sært dumt svin, jeg kunne da bare lade være med at holde fingeren derunder, det var da det hele.

Nå, men hvad så efter det der, da skulle vi lave gashaner, de skulle slibes, der kom jeg fra den bænk og op til en anden bænk, tre læredreng de stod og sleb gashaner med sådan tol, huset det render rundt, nej tollen den sad i bænken, løb derind, og der skulle karborundum og olie på, og så skulle den holde det hus og slibe det, og så den her finger jeg ikke havde brugt i lange tider, den kommer for langt ned, sådan ned i åbningen i tollen og i huset, "av for søren", det gjorde ondt, det andet der, det andet gjorde ikke ondt, men det her, så skar jeg en skive af der, det er sådan, at benet det er helt lige ude ved stadigvæk. Så fik jeg 8 dage hjemme også med', og det er hvis det eneste, ja jeg må nok ha' fået min løn i den tid, det var det eneste, jeg fik ud af det.

Men der var vel også meget støj i sådan et værksted?

Ja alt det forlæns tøjler og remtræk, det var det meste støj, der var, for det var ikke så meget hammeren der, det var mere oppe i smedjen og kedelsmedjen der var hammere, der var da hamre i gang hele tiden, men det var da ikke så meget støj, så vi regnede det for noget. Det er da ikke mere end jeg kan ikke høre med det ene øre, så jeg skal gætte, som regel hvad folk de siger.

Ja, du mener sådan lidt døvhed og sådan andre småting, de kommer trods alt?

Ja men det gør de da.

Sådan noget med lys og opvarmning, hvordan var det egentlig?

Ja, vi havde altid nogle løbelamper, hvis vi skulle se nogen steder sådan, ellers stearinlys, det var mest, når man på udearbejde, der havde man ingen løbelampe med, da havde man stearinlys med.

Løbelampe hvad var det ?

Det var, hvis man stikker til derovre så en lampe sat på en eller anden ledning.

Det vil altså sige, der var altså elektricitet ?

Der var elektricitet ja.

Men det var mest, når I skulle se noget, så fik I sådan en lampe hen ?

Ja.

Hvordan stod I ellers og arbejdede, var der elektrisk belysning over hele værkstedet ?

Nej, det var en lampe på hver drejebænk eller ----.

Men der var altså elektrisk lys, allerede da du kom i lære ?

Ja det var der.

Og opvarmning ?

Opvarmning det kom oppe fra maskinrummet, bare almindelige rør hen under vinduerne. Og hvordan var det ? der skulle mindst være 8 grader, ellers måtte folk godt gå hjem.

Hvordan holdt de temperaturen ?

Ja, svendene de gik og kikkede på termometrene, men det kan godt være seksten grader, ikke mere end 16 grader, nej temperaturen blev godt nok holdt, ja.

Men hvis du ligesom skulle prøve at vurdere læretiden, hvad ville du så sige om den, fik I lært noget ?

Nej, altså det er ikke pessimistisk betragtninger alene, men det er da i relation til, hvad man kan se, var det en dum fabrik, Kramper, som jeg siger, de lærte derude, og hvad vi kom med til at lære, og hvad de lærer i dag, hvor de virkelig kommer ind i opbygningen af de forskellige maskiner og de forskellige ting, de laver og håndterer værktøjet. Men der er den forskel i dag har jeg forstået, at enten er folk drejer eller også er de fræsere eller også er de skruestikarbejdere eller rørlæggere eller, enten alle de ting, vi andre skulle gå med på, vi skulle, det var så alsidig arbejde, at vi skulle med i det hele

Det vil sige, at alsidigheden var større dengang, men I fik bare ikke lært--?

Vi fik ikke det med, vi skulle alsidig skulle efter alsidigheden.

Du sagde noget med, at det var for dårligt, at du følte nogle gange, at de 5 år faktisk var mere eller mindre spildt ?

Ja, de 2 af dem de var i hver tilfælde spildt, det er min følelse i dag

Det vil altså sige, at den 5 års læretid , den kunne godt have været beskåret ?

Ja, fuldstændig. Hvis det kun var mig, der havde den fornemmelse, så var det mig det var galt med, det er almindelig logik. Men alle de drenge jeg var sammen med, de turde gud hjælpe mig ikke søge arbejde efter, de turde ikke gå ud andre steder og søge arbejder. Det er for ringe, når man skal snige sig til at tjene til dagen og vejen, når man er svend, når man har gået de 5 år.

Du sagde også sidste gang, at kontroluret, det havde Møller og Jochumsen allerede indført, var det da du startede i lære allerede ?

Ja.

Så var I tidligt på den med kontrolur ?

Ja, men det var større værksteder, det havde Kramper og Jørgensen også, så vidt jeg ved.

Vil det sige I havde kort eller ---- ?

Vi havde hver sit kort med navn, så på den ene side stemple og så over på den anden side

Hvordan så I på det ?

Vi så på det som ja en slags slaveri en slags, jeg ved ikke, slaveri det er et for kraftigt udtryk, men vi så det som mistillidsvotum kan man sige, at vi er engageret er med kontrakt, og så at vi alligevel ha' underskrift på eller havde stempel på at vi var der, vi starter, og vi kommer og går.

Nu har du lavet en skitse over hele Møller & Jochumsen.

Ja hvad jeg kan huske.

Ja , og hvis vi nu tager fra I kom ind om morgenen , det er fra Allegade og da går I ind gennem en port, der er så kontorbygningen på den ene side, og der er altså med tegnestuer her, og på den anden side der er prøverum for motorerne, og det er der, du siger at I nogle gange skulle over med motorerne , efter de var færdige, og I kørte dem på sådan en skubvogn over brostenene inde i gården.

Ja altså det var herfra porten her.

Og alt det her i midten det er altså gård.

Det er gård det her, det er faktisk gårde også her ovre i hjørnet udenfor bygningen her er (.....) der og så kommer der et lokum dér, du kan se på pilen.

Nå det er lokumerne dem der, ja.

Og så går vi helt op til bagsiden af Petersen & Sørensens, pladsen her det blev brugt til sporskifte og andet svær gods, tvær over hér er jernlageret, og dér er jern, flade og vinkel jern, altså tung jern hurtigjern. Modelsnedkeri hedder det, og her blev bøsningerne boret ud og drejet af, der

stod en drejebænk lige i det hjørne dér, og så var der indgang herfra og ind til støbegodslageret og renseri, det var en der hed Hans Peter Renser, tror jeg han hed, han var sådan en sortsmudsket en altid møgbeskidt fuld af støv, metalstøberi det var, og jernstøberi støbemester Bjerre havde det dengang, kan jeg huske.

Altså som lå udenfor?

Det som lå udenfor. Det lå udenfor, og gamle kakkellovne og dele slog de i stykker, det skulle jo have en vis størrelse.

For at kunne komme ind i smelteovnen?

Ja, det blev smidt oveni, og koks oven i igen, og så noget blæst underne, og kærnemageriet ved siden af, de kærner de skal være helt knas tørre, når de bliver, inde i formene, for at de ikke skyder, bare en smule fugtighed i kærnen og i sandet, så eksploderer de, når jernet kommer.

Men altså de kærner der, det var for at holde de hulrum, der nu skulle være i, og da sagde du, at kærnerne ofte var lavet af komøj, sand noget bestemt sand, og så var der en ting til?

Det var vist halm, de brugte. Og der mener jeg, på den anden side af støberiet, der måtte model-lageret havde været, overskud af altså af de gamle modeller, og prøverum for motorer.

Ja, og prøverum for motorer, det var så lige inden, at de kunne komme på lastbilerne og så ud?

Ja og motorerne, de skulle jo også males og gøres færdige, altså prøvekøres dernede. Det var hele vejen igennem dér. Så her oppe, det var "skrub Hans" som vi kaldte ham, Hans Laursen han stod og lavede skinner og de her tunger, der bliver svinget fra det ene spor til det andet, de blev.

Nå, de store til sporskifter?

Ja, de er så brede skinnerne de store, så bliver de jo spidset helt ud så der kun var 10 millimeter derude, og her var der brænderum kan man sige, brændsel spåner savsmuld og tørv, vi lå og fyrede med, dér fyreplads og maskinrum.

Der fyrplads og maskinrum er det der, hvad hedder det, det er der damp-maskinen står.

Og den aksel den går hele vejen igennem, ja den gik faktisk helt ned her til, og den væg her, der gik noget træk over til ja undskyld det er her til det nej det passer ikke helt dér over, kun her til, det er balkonen her.

Balkonen er det sådan en forhøjning?

Ja, altså her er en trappe op nede fra porten, porten kommer hér, så er trappen op, og dér stod en helt masse drejebænke, de er markeret. Sjetmaskiner her oppe, og drejebænke på den anden side også, og så var der en smal gang i midten, når folk de stod og arbejdede.

Men det vil sige det var noget der ragede ud, så man også kunne arbejde inden under?

Det ragede op, så man kunne arbejde under den, der stod nemlig drejebænke under den også. Og sjetmaskiner, de stod her nedad, en tre stykker hér, og en høvl her længere oppe, og skruestikkene det er de her, der er skruestik på begge sider, der er to mand på hver bænk, to mand på hver side på hver bænk, det er dér, fire skruestik i hver. Og drejebænke her ned langs siderne ovre ved vinduerne ud til Farvergade, og så et par horisontale fræsere, jeg tror, de har to af dem, dengang var der kun en, det var den der.

Men det vil sige netop- som du sagde, at skruestik og drejefdelingen faktisk var i en?

Det var i en pærevælling dér ja, så lå alt godset og flød imellem, hvor der ellers var plads til det, der skulle færdiggøres eller var færdig. Værkførerkontoret hernede, sådan de kan sidde og kikke ud over det hele. Så en fast væg her henne og så lige en lem herind, det er så magasinet for almindelige materialer. Og værktøjsburet, det var dér alt værktøjet var inde, der var også en lem ud, og så en dør ind herhenne, og der havde de en esse inde i buret, og de havde en boremaskine og sådan lidt.

Og det var dem, der skulle lave materialet eller--?

Værktøjet ja, og gøre det i stand.

Sådan noget som lager for tegninger eller sådan noget lignende, hvor opbevarede i det?

Det må have været ovenpå anden sal.

Nu står der også her ved lokumiteterne, at rengøring en gang om ugen, var det lærlinge, der blev sat til det?

Nej, det var portneren, han smed bare en spand vand derind, så kunne det selv rende ud igen.

Nå det var den måde man gjorde rent på?

Ja.

Ja det er ellers mægtig det her.

Altså det er efter min -----.

Ja men det er også sådan, altså om det så lige er

Jeg tænkte nok du ikke, altså vi snakkede om du ville låne den, og jeg var der og der, altså det her det giver sådan ligesom lidt bund i det.

Bestemt, og det her, det er så smøge op til Petersen & Sørensen?

Ja, du kan se, jeg har lavet sådan nogle pile, der hoppede drengene ud, når de hentede altid øl og brændevin til formændene, og hvis nogle svende her ovre skulle have noget, så skulle de også derover og så ud igennem vinduet, de måtte ikke gå ud igennem porten.

Det vil sige jernstøberiet, der var kanaler ud til ---?

Ja der var, ud til omverden. Så var der mere, det var en meter fliser, når de støbte, det gjorde de jo faktisk to gang om ugen, da blev der taget to eller tre læredrenge taget ud til at hjælpe ved støberiet til støbningen, så kom man derover og skulle være hjælpe en former med at bære de støbeskeer, der var et dobbelt håndtag i den ene side til formen og en enkelt stang i den anden side til hjælperen. Så herved der bliver taget en masse jern af i en stor en af de store ske eller gryde, så kunne den tippes rundt, så enhver former, han kom jo med sin lille ske og fik den fyldt op hver tiende runde, så indimellem kasser, de stod rundt omkring på gulvet, og så hen han skulle selv hælde jern i den portion forme han havde lavet i løbet af dagen. Og så når man kommer derhen i nærheden af indløbshullet, tuden, tragten, så medhjælperen, han skulle bare synke eller løfte det eller sådan noget lignende, så formen han lige kunne tippe ned, så skulle man bare holde fast her på, så drejede han selv den smule, det skulle løftes op, for at få det nøjagtigt hældt ned, så blev det hældt ned og så ryger luften ud efterhånden, når jernet kommer ned, så er der jo en masse lufthuller og så står flammerne ud af de her huller, og tragten bliver fyldt, så er den færdig, så hen til den næste, ja og så fylde den op også. Nu ja det går meget snildt, men når så der blev spildt en klat jern når man går hen langs gulvet ikke, det er fugtig så skød det op i luften, så de her gnister eller sådan dråber var ligesom sådan en ært eller sådan noget lignende, det kom en hel styrtsø ned, så får man det jo ned i nakken, når man står og holder det der, så kan man ikke få den ene arm der ind, det kan ryge jeg ved ikke hvor langt en halv snes meter rundt, så er det bare med at holde fast, det kan ikke hjælpe noget, man smider det derned, det er bare med at holde fast så længe, der bliver hældt i, så "av for søren", så havde man jo et hul i skjorten det gjorde ondt at få brændt sig lidt, men sådan noget tog man rask med, man fik to kroner for det der.

Nå det var sådan en ekstra tjans?

Ja fed tjans, trods hele ugens lommepenge de var reddet rigeligt.

Så selv om det var sådan lidt farligt arbejde, så tog--?

Så tog man det med glæde. Hold da kæft, det var jo dobbelt ugeløn den uge.

Men I skulle jo selv holde jer med arbejdstøj?

Ja og træsko og det hele.

Så alt for mange huller i jeres arbejdstøj?

Ja men det fik man jo alligevel. Det arbejdstøj, det gik man med til det faldt af en omtrent, blev der alt for store huller, så blev de jo lappet.

Jernstøberiet, det var vel dér hvor, der arbejdede flest arbejdsmænd , eller det gjode der måske ikke?

Jo, der var kærnemagere, det var arbejdsmænd allesammen, så vidt jeg ved, der har måske været en 4-5 arbejdsmænd derovre. Dem der hældte jernet op og blæste der, de var også arbejdsmænd. har der været 7-8 arbejdsmænd?, og så måske ligeså mange formere eller sådan noget lignende, det er jeg lige ved at tro, at det er nogenlunde det.

Men det vil altså sige på en jern- metalvirksomhed på det tidspunkt, største delen er arbejdsmænd, hvis man sådan talte dem op, det var altså i jernstøberiet, man kunne finde dem?

Ja.

Og så var der enkelte til at gå og feje, og eventuelt og lange materialer i f. eks. dreje og skruestiksafdelingen?

Ja, der var en eller to arbejdsmænd dér. Altså alt hvad jeg har sagt, det kan godt se lidt pessemistisk ud, for folk er mere eller mindre pessemister eller optimister, det kan være du får en anden melodi, når du har snakket med Ejner Sørensen deroppe.

Værkføresønnen?

Ja, det er klart, det kan ikke være andet, men nu har han jo ikke haft den skrue på jeg har haft.

Nej men jeg syntes også det her det var mægtig fint og vi har jo aftalt, at vi skulle holde os til læretiden. og høre de ting dér, fordi du går jo selv og rumler med planer om, at skulle skrive noget mere ikke?

Nej jeg har rumlet på, at det jeg ville skrive, det er koncentreret der.

Nå ja.

Nærmest essens og det hele. For det var li' sådan slynget i forbifarten, at jeg vil skrive, altså nu vi har sagt her, det er alt, hvad jeg eventuelt vil skrive, noget jeg selv har skrevet ind på båndet, så det er det nærmeste, vi kan komme det.

Nu når du var færdigudlært, røg man så direkte i fagforening, eller hvad skete der?

Øjeblikkelig, det er det første, der foregik, det er at blive meldt i fagforening.

Var man understøttelsesberettiget, hvis du blev arbejdsløs?

Ja, da jeg blev arbejdsløs bliver, blev fyret regulært da fik jeg, det var almindeligt 18 kr. om ugen i 1948, så kan du godt se procentsatsen den er noget i forhold til 90%. Da havde vi var det 8 karensdage, som vi kaldte det, karensdage eller hvad man nu vil sige, inden man fik noget. Jeg ved ikke, hvad det betyder, det ved de andre heller ikke, det er bare man får ikke noget i den tid. Men ellers gik det sin gang ganske enkelt.

Men fik du arbejde som maskinmester senere, eller har du holdt dig---?

Jeg fik, efter jeg var soldat, da blev jeg da kom jeg heller ikke i arbejde før et halvt år efter, da gik jeg arbejdsløs igen, da var ikke noget ude ved Møller & Jochumsen dengang i 1928. Så kom jeg ud at sejle. Der var heller ikke noget sejleri, jeg ville ud at sejle selvfølgelig. Og en kammerat og jeg vi var i København, og var rundt til alle rederierne, jo vi kunne godt komme ud at sejle, men de havde sådan en stak ansøgninger, så vi kom nederst i bunken. Ø.K. de var så snedige de sagde " ja det kan de godt, men de skal have håndværkerprøven først" , håndværkerprøven den skal man have på teknologisk institut det er den eneste, der skulle så have en seddel for at få en opgave og så videre. Når man er arbejdsløs, så har man sgu' ikke råd til at gå ind og tage hånd-

værker-prøve. Nå, men i juni 1928, kom jeg ud og sejle med A.P. Møller, som maskin-assistent, da begynder man altid som assistent. Og sejlede dér med en tankbåd, den kom lige fra værft, en der den hed Marie Mærsk den båd, et mægtig stort skib, det var 10.000 register-ton, tror jeg det var, vi kunne laste var det 13 eller 14 tusinde ton, det var et meget stort skib dengang, det var på størrelse med udvandrerbådene fra (.....) og de andre store skibe. Og i dag, da er de på 250.000 tons, den båd dengang, den var ikke større end de redningsbåde, de bruger til de store tankere i dag.

Åh. vel lidt, men jeg kan godt se....

Ja hold da, og det var eminent stort, fra agter til for, jeg tror det var hundrede meter, man skulle rende for at komme hen (...) Så sejlede jeg dér, det var motorbåd, og så derfra kom jeg så over i små dampere A.P. Møller, indtil 1933 så tog jeg hjem og blev gift, og så har jeg været hjemme siden, da måtte jeg ikke komme ud at sejle mere. For dengang, da måtte man ikke, jo jeg sejlede som maskinassistent for tredje mester og anden mester, og så kom jeg hjem blev gift, og da jeg havde været hjemme i 8 dage, så et telegram om, værsø nu er der plads som tredjemester, nej som fjerde mester i den og den båd, jeg svarede tilbage, nej det jeg er ikke klar til at tage ud og sejle endnu, tre dage efter kom der et telegram mere "ja du kan blive tredjemester i den båd der", jeg skulle ikke ud at sejle, ti dage efter man er blevet gift jo, jeg var ikke klar. Så fik jeg breve tilbage, fem breve altså eftersom jeg ikke rettede mig efter deres ordre, så var jeg gået ud af rederiet efter eget ønske, så hvis jeg ville ud at sejle igen så skulle jeg begynde nede fra igen.

Og så var du færdig ?

Så var jeg færdig ja.

Hvad så kom du så til at arbejde her i Horsens ?

Ja, ja jeg var altså arbejdsløs igen, der var ikke noget, det var i 1933 depressionen, da jeg knap var kommet i gang, så kom jeg til at arbejde nede på el-værket, afløser dernede, da manglede en masse dernede ved et tavleanlæg. Og så for at holde mig ved lige dernede, så skaffede de mig arbejdeovre på Møller & Jochumsen, så kunne de hente mig hver gang, de manglede en mand rekvirerer mig deovre fra og så ned til afdelingen ved Taulov, turbineanlæg og så videre, så det gik fint, indtil 1937 da "det er noget værre smadder, du må heller blive engageret der nede for fast", så blev jeg fast dernede som reparatør i en maskine, så var jeg dér til jeg holdt op, eller kom derfra ind på gasværket sammen med elværket og så videre.

Nu sagde du, at?

Som maskinarbejder og bliver maskinassistent, og skulle selvfølgelig være mester lige så snart en af de andre gik af, men så blev det nedlagt, og så blev jeg maskinassistent, som jeg begyndte ved A.P. Møller. Nå men jeg har da klaret det endnu.

Hvordan så arbejderne på de to store virksomheder, nu er det jo tidligere, det var lige dengang, du kom i lære, altså Kramper og Møller & Jochumsen, var det sådan at I gik og så skævt til Kramper ?

Nej, men vi syntes, at det var ikke den kvalitet der ude, som vores, man syntes jo bedst om sine egne grise ikke, det gør enhver so. Vi havde ingen forudsætning for at vurderer det, det var også et gammel navn og renomme fra M & J vi levede på.

Du mener, det var et gammelt renomme ?

Ja, jeg mener det var et gammelt renomme.

Sådan fagpolitisk, var det også ude på Kramper der blev, hvis der sådan skulle laves nogle ting, at det var derude, der det udgik fra ?

Det ved jeg ikke, nej da har det gået igennem fagforeningen, svendenes forening jo, det har været deres tillidsmænd jo, ikke, de snakkede sammen om de forskellige fagproblemer, der er, men det vil uværlig koordinere deres problemer ved Møller & Jochumsen ikke, så for en eller anden en general-nævner, det er de nødt til, for ellers er det ikke nogen sammenhold eller slagkraft i det.

Nu på teknisk skole inden du skiftede over til maskinmester, da var det jo sådan, at I kom sammen med andre smede og maskinlæringer, var det også et sted, man brugte til at udveksle erfaringer ?

Nej, for vi kom myldrende der ind på skolen, og snakkede, om sådan flere hundrede knægte, det blev jo ikke andet til "har du været til bal fornylig, eller har du været ude at sejle, eller har du lavet nogle kunster eller noget lignede", nå men så ringede klokken, og så op i klasseværelset og så sidde stille og rolig og lade som om, man laver en helt masse, eller finde ud af det, man kan. Og så ringede det ud igen klokken og så ned " hvad har du penge til biografen" "nej det har jeg ikke, jeg skal først have sparet nogle sammen" ikke "ja men så farvel", en eller anden, der havde været heldig og tjente lidt på akkord, så kan de gå i biografen, ikke. Der blev slet ikke snakket om arbejdsforhold eller noget. Nej der har ikke været sammenhold eller samarbejde med os dengang, jeg kan ikke erindre det.

Så har det nok heller ikke været så udbredt ?

Der har ikke været noget for havde der været nogle af vores problemer, der var blevet løst ved at snakke sammen om det, så kunne jeg da have husket det.

Slut